

Ed. **99. Frumvarp til laga** **[77. mál]**
um Hæstarétt Íslands.

(Lagt fyrir Alþingi á 82. löggjafarþingi, 1961.)

I. KAFLI

1. gr.

Hæstiréttur Íslands er æðsti dómstóll lýðveldisins.

Hæstiréttur hefur aðsetur í Reykjavík. Þó má halda dómþing annars staðar, ef sérstaklega stendur á.

2. gr.

Hæstarétt skipa fimm dómara, og er einn þeirra forseti dómsins.

Forseti Íslands skipar dómara, en þeir kjósa sér forseta til eigi skemmri tíma en eins árs í senn og varaforseta til sama tíma.

3. gr.

Synódalréttur er æðsti dómstóll í málum, sem að lögum liggja undir kirkjudóm í héraði.

Synódalrétt skipa fimm dómara, forseti Hæstaréttar, sem formaður, tveir hæstaréttardómara, hinir elztu að embættisaldri, og tveir guðfræðingar, er Hæstiréttur kveður til.

4. gr.

Nú vikur hæstaréttardómari sæti í máli, forfallast frá störfum, fær leyfi frá störfum um stundarsakir eða sæti hans verður autt af öðrum ástæðum, og setur dómsmálaráðherra að fengnum tillögum dómsins dómara í hans stað prófessor í lögum við Háskóla Íslands, hæstaréttarlögmann eða héraðsdómara, sem fullnægir skilyrðum til þess að vera skipaður dómari í Hæstarétti, og er rétt, að setning gildi hvort heldur er um einstakt mál eða tiltekið tímabil. Skylt er nefndum aðiljum að taka við setningu.

Hæstiréttur ákveður þóknun handa dómurum, er taka sæti í dóminum í einstöku máli eða til bráðabirgða eftir þessari grein, fyrir hvert mál, er þeir taka þátt í dómi eða úrskurði.

5. gr.

Þann einn er rétt að skipa hæstaréttardómara, sem:

1. Fullnægir almennum dómarskilyrðum.
2. Hefur lokið embættisprófi í lögum með fyrstu einkunn.
3. Hefur náð 30 ára aldri.
4. Hefur verið þrjú ár hið skemmsta prófessor í lögum við Háskóla Íslands, hæstaréttarlögmaður, hæstaréttarritari, héraðsdómari, ráðuneytisstjóri, lögreglustjóri í Reykjavík eða fimm ár fulltrúi í Dómsmálaráðuneytinu, fulltrúi saksóknara ríkisins eða fulltrúi héraðsdómara í kaupstöðum landsins og starfað sjálfstætt að dómsmálum.

Skyldir menn eða mægðir að feðgatali eða niðja eða hjón, kjörforeldri og kjörbarn, fósturforeldri og fósturbarn eða skyldir að öðrum eða mægðir að fyrsta eða öðrum til hliðar mega ekki samtímis eiga dómarasæti í Hæstarétti.

Áður en dómaraembætti er veitt, skal leita umsagnar dómsins um dómaraefni.

6. gr.

Hæstaréttardómari vikur úr dómarasæti, ef:

1. Hann er aðili máls eða mál varðar hann að mun fjárhagslega eða siðferðislega.
2. Hann er fyrirvarsmaður aðilja, hefur flutt málið eða leiðbeint aðilja í því.
3. Hann er skyldur eða mægður aðilja eða í kjörsifjum við hann að feðgatali eða niðja eða að öðrum lið til hliðar, maki eða fyrrverandi maki, niðji systkinis aðilja eða gagnkvæmt eða mægður með sama hætti, unnusti eða unnusta, fósturforeldri eða fósturbarn. Telja skal mægðir haldast, þótt sifjum þeim, sem þær helgast af, sé lokið.
4. Hann hefur borið vitni um málsatvik eða verið skoðunar eða matsmaður í máli.
5. Hann hefur verið héraðsdómari, gerðardómsmaður um sakarefni eða látið í ljós álit sitt um það sem opinber sýslunarmaður.
6. Hann er svo venzlaður vitni sem í 3. tölulið segir, enda sé krafizt úrskurðar um skyldu vitnis eða heimild til að bera vitni eða heitfesta skýrslu. Sama gildir, ef úrskurða skal um skyldu eða heimild jafnvenzlaðs mats- eða skoðunarmanns til að framkvæma gerð eða staðfesta hana og um skyldu jafnvenzlaðs manns til að láta í té sakargögn.
7. Mál varðar venzlamenn samkvæmt 3. tölulið að mun siðferðislega eða fjárhagslega.
8. Hann er skyldur eða mægður málflutningsmanni að feðgatali eða niðja eða maki hans, kjörforeldri eða kjörbarn, fósturforeldri eða fósturbarn.

9. Horf hans við aðilja eða sakarefni er slíkt, að hætta er á því, að hann fái eigi litið óhlutdrægt á málavexti.

7. gr.

Aðiljar, dómari sjálfur og aðrir dómendur í Hæstarétti geta krafizt þess eða átt frumkvæði að því, að dómari viki sæti í einstöku máli af ástæðum þeim, er í 6. gr. segir.

Dómurinn úrskurðar þau atriði allur í heild sinni.

8. gr.

Hæstiréttur skipar dóminum ritara og ræður aðra starfsmenn dómsins. Hæstaréttarritari skal hafa lokið embættisprófi í lögum og fullnægja að öðru leyti almennum dómarskilyrðum.

9. gr.

Hæstaréttarritari hefur þessi störf á hendi:

1. Gefur út stefnur til Hæstaréttar.
2. Heldur bækur Hæstaréttar.
3. Annast upplestur skjala í dóminum og tilkynningar frá honum, þinglýsingar o. s. frv.
4. Lætur í té eftirrit af bókum dómsins og skjölum.
5. Varðveitir skjöl dómsins og bækur.
6. Tekur við dómskjölum og stendur skil á þeim og heldur aðra reikninga dómsins.
7. Innir þau önnur störf af hendi, er lög mæla, í þarfir dómsins. Samsvarandi störf vinnur hæstaréttarritari fyrir Synódalrétt.

10. gr.

Hæstiréttur heldur þessar bækur:

1. Þingbók, og skal skrá í hana ágríp af því, er í hverju þinghaldi gerist.
2. Dómabók, og skal rita í hana dóma alla og úrskurði.
3. Atkvæðabók, og skal skrá í hana dómsatkvæði og úrskurða.
4. Málaskrá, og skal rita í hana skýrslu um öll mál, sem til dómsins er skotið, hvenær stefna hafi verið gefin út í hverju máli, hvaða dag það skuli þingfesta, hvort ný gögn o. s. frv. hafi verið fram lögð, hvenær það hafi verið dæmt o. s. frv.
5. Dagbók.
6. Bréfabók.
7. Aukatekjubók.
8. Þinglýsingabók og yfirlýsinga.

11. gr.

Dómsmálaráðherra ákveður, að fengnum tillögum Hæstaréttar, hvaða dag og á hvaða tíma dags halda skuli dómþing, svo og hvenær þingleyfi skuli vera.

II. KAFLI

12. gr.

Rétt er að skjóta til Hæstaréttar málum samkvæmt því, er í lögum segir.

13. gr.

Haldast skulu ákvæði um málsskot í lögum um meðferð opinberra mála.

Rétt er að skjóta til Hæstaréttar úrlausn héraðsdóms í einkamáli, enda banni sérákvæði í lögum það eigi. Nú varðar mál fjárkröfu einkaréttareðlis, og er það áfrýjunarskilyrði, að fjárhæð hennar nemi verðmæti, metið til peninga, kr. 5000.00.

Ákvæði héraðsdóms um kostnað af máli verður eigi skotið til Hæstaréttar, nema í sambandi við áfrýjun dóms eða dómsathafnar.

14. gr.

Áfrýjunarfjárhæð skal ákveða eftir kröfugerð í áfrýjunarstefnu. Nú eru réttilega sóttar saman í máli fleiri kröfur en ein, og skal leggja þær saman við ákvörðun áfrýjunarfjárhæðar. Nú er krafa höfð uppi, en gagngreiðsla jafnframt boðin, og skal eigi litið til gagngreiðslunnar við ákvörðun áfrýjunarfjárhæðar.

15. gr.

Nú varðar krafa innstæðuréttindi, greiðslur, er inna skal af hendi með vissu millibili, kvaðir, afnotaréttindi, ógildingu á skjölum, eignaréttindi yfir fasteign, gildi réttinda o. s. frv., og ákveður Hæstiréttur, að fenginni umsögn aðilja, hvort verðmæti hagsmuna, sem í húfi eru, skuli í því máli teljast nema áfrýjunarfjárhæð.

16. gr.

Rétt er Hæstarétti að leyfa áfrýjun máls, þó að sakarefni nemi eigi áfrýjunarfjárhæð samkvæmt 13. gr., enda séu úrslit málsins mikilvæg frá almennu sjónarmiði eða varði sérstaklega mikilvæga hagsmuni aðilja. Áður en ákvörðun er tekin um, hvort slíkt leyfi skuli veita, skal gefa aðiljum kost á að tjá sig um málið.

17. gr.

Hvarvetna þess sem heimilt er að áfrýja aðalmáli, er og rétt að áfrýja aukamálum þess, svo sem úrskurðum, vitnamálum, eiðsmálum eða matsmálum, svo og aðfarargerðum og uppboðsgerðum bæði í sambandi við aðalmálið og án þess. Þegar slíkt mál eru sjálfstæð mál, fer um heimild til að áfrýja þeim samkvæmt 13.—16. gr., eftir því sem við á.

18. gr.

Skjóta má dómsathöfn til Hæstaréttar í því skyni, að mál verði ómerkt, því verði vísað frá héraðsdómi, því verði vísað heim til löglegrar meðferðar, dómsathöfn verði breytt að efni til eða hún staðfest.

19. gr.

Rétt er, að máli sé áfrýjað af hendi beggja eða allra aðilja, en áfrýjunarmálin ber að sameina og flytja í einu lagi fyrir Hæstarétti.

Afsal á rétti til áfrýjunar, hvort heldur er berum orðum eða þegjandi, verður eigi gefið, fyrr en genginn er dómur sá eða úrskurður, sem afsalið á að taka til.

20. gr.

Dómsathöfnum þeim, sem eigi sæta kæru til æðra dóms samkvæmt 21. gr., má áfrýja innan þriggja mánaða frá dómsuppsögu eða lokum dómsathafnar. Haldast skulu þó ákvæði 96. gr. skiptalaga nr. 3 12. apríl 1878, lögtakslaga nr. 29 16. desember 1885, 11. gr., uppboðslaga nr. 57 25. maí 1949, 4. gr., laga um stofnun og slit hjúskapar nr. 39 27. júní 1921, 99. gr., og önnur sérákvæði í lögum um áfrýjunarfrest.

Áfrýjunarleyfi í málum þeim, er í 1. mgr. 1. málslíð segir, getur dómsmálaráðherra veitt næstu 4 mánuði til viðbótar, enda sé slíks leyfis getið í áfrýjunarstefnu, er taka skal út á næstu fjórum vikum eftir útgáfu leyfis, sem annars kostar er fyrirgert.

Nú áfrýjar aðili máli, og er gagnaðilja rétt að gagnáfrýja á næstu þremur vikum, þótt áfrýjunarfrestur sé liðinn.

Rétt er dómsmálaráðherra, þótt frestur samkvæmt 2. mgr. sé liðinn, að veita leyfi til áfrýjunar máls allt að tvö ár frá lokum dómsathafnar, ef ríkar ástæður eru til þess og Hæstiréttur mælir með því.

21. gr.

Kæru til Hæstaréttar sæta:

1. Dómsathafnir þær, er í lögum segir.
2. Úrskurðir skiptaréttar, þar á meðal úrskurðir í sambandi við nauðasamninga, nema úrskurðir um:
 - a. Töku bús til gjaldþrotaskipta, meðan skuldunautur lifir.
 - b. Réttmæti kröfu til greiðslu eða eigna í bú og sæti kröfu í kröfuflokki.
 - c. Hvaða eignir draga skuli undir skipti.
 - d. Riftingu ráðstafana, að svo miklu leyti sem þau atriði kunna að koma undir úrlausn skiptaréttar.
 - e. Skiptagerðin sjálf.
3. Úrskurðir fógetaréttar, nema:
 - a. Um það, hvort fógetagerð skuli yfirleitt fara fram eða ekki.
 - b. Til hvaða verðmæta hún skuli ná.
 - c. Fógetagerðin sjálf.
4. Úrskurðir uppboðsréttar, nema:
 - a. Um það, hvort uppboð skuli yfirleitt fara fram eða ekki.
 - b. Hvaða verðmæti skuli selja.
 - c. Uppboðsgerðin sjálf.
 - d. Hverjir skuli fá uppboðsandvirði greitt og hversu mikið hver.
 - e. Útgáfa uppboðsafsals á fasteign eða skipi.

22. gr.

Áfrýjanda ber að afhenda hæstaréttarritara áfrýjunarstefnu fyrir lok áfrýjunarfrests eða áður fjórar vikur séu liðnar frá veitingu áfrýjunarleyfis samkvæmt 2. og 4. mgr. 20. gr.

Í stefnu skal greina:

1. Þann dóm eða dómsathöfn, sem skotið er til Hæstaréttar, og skal dómsorð eða ályktarorð tekið orðrétt í stefnu.
2. Nöfn áfrýjanda og stefnda, stöðu þeirra og heimili.
3. Í hvaða skyni áfrýjað er og hverjar dómkröfur áfrýjandi gerir.
4. Í hvaða starfsmánuði Hæstaréttar þingfestingar máls er óskað.

Nú er farið fram á óhæfilega langan frest til þingfestingar, og leggur hæstaréttarritari málið fyrir forseta Hæstaréttar, er ákveður frestinn.

Þingfesta skal mál fyrsta þingdag þess mánaðar, sem stefnt er til, en rétt er forseta Hæstaréttar að ákveða annan þingfestingardag, þegar sérstaklega stendur á.

Hæstaréttarritari gefur út áfrýjunarstefnu í nafni dómsins og áritar hana um þingfestingardag.

23. gr.

Stefnufest til Hæstaréttar skal miða við þingfestingardag samkvæmt 22. gr. Frestur skal fara eftir lögum um stefnufrest í almennum einkamálum í héraði. Hæstaréttarritari ákveður frestinn, þegar svo er ástatt, að dómari skyldi gera það samkvæmt áðurnefndum lögum.

24. gr.

Ef mál, sem skotið hefur verið til Hæstaréttar innan lögmæltis áfrýjunarfrests, fellur þar niður, er fellt niður eða því er vísað þar frá dómi, er aðilja rétt að skjóta því þangað aftur, þótt áfrýjunarfrestur samkvæmt 20. gr. sé liðinn, enda sé áfrýjunarstefna gefin út að nýju innan mánaðar frá uppsögu dóms um niðurfellingu máls eða frávisun. Heimild þessari verður eigi beitt oftár en einu sinni.

25. gr.

Ákvæði þessara laga um áfrýjunarfrest taka eigi til opinberra mála.

26. gr.

Eigi þarf að stefna dómara, þegar máli er áfrýjað, nema kröfur eigi að gera á hendur honum um refsingu, skaðabætur eða aðfinningar.

Eigi verður dómari látinn sæta ábyrgð fyrir málsmeðferð sína eða dóm, þegar máli er áfrýjað, eftir að liðnir eru frestir þeir, er í 1. og 2. mgr. 20. gr. segir.

III. KAFLI

27. gr.

Áfrýjanda ber að koma fyrir Hæstarétt á hinum tiltekna þingfestingardegi og leggja fram áfrýjunarstefnu. Nú lætur áfrýjandi það undir höfuð leggjast, og ber að fella mál niður og dæma stefnda, sem fyrir dóm hefur komið, málskostnað eftir kröfu hans. Sömu meðferð skal hafa, er áfrýjandi mætir eigi á síðari dómþingum eða lætur þá farast fyrir að fylgja málinu fram.

28. gr.

Nú kemur stefndi eigi fyrir dóm við þingfestingu, þótt honum hafi verið birt lögleg stefna, en áfrýjandi leggur fram stefnu og skjöl og flytur mál sitt, og kveður Hæstiréttur upp dóm í málinu. Þessum ákvæðum skal einnig beita, ef stefndi kemur eigi fyrir dóm, er þing skal heyja síðar um mál hans.

Hæstarétti er rétt að leyfa stefnda, sem eigi hefur sótt fyrra dómþing, að taka til varnar í máli með samþykki áfrýjanda eða án þess, ef miklir hagsmunir stefnda eru í húfi.

29. gr.

Veita skal aðiljum frá þingfestingu þriggja mánaða frest, enda telji Hæstiréttur eigi ástæðu til lengri frests eða skemmri, til að afla gagna og gera ágrip dómskjala. Gagnáfrýjun skapar eigi rétt til sjálfstæðs frests í máli, að því er gagnsökina varðar.

30. gr.

Málsaðiljar eða umboðsmenn þeirra gera ágrip dómsgerða héraðsdóms og dómskjala, sem fram koma eftir áfrýjun máls, og leggja það ásamt dómsgerðum héraðsdóms fram á skrifstofu Hæstaréttar fyrir lok þess frests, er í 29. gr. segir, í svo mörgum eintökum sem dómnum nægir, enda þarf eigi fleiri eintök af þeim, þótt máli sé gagnáfrýjað.

Nú er máli einungis áfrýjað til staðfestingar, og er nægilegt að leggja fram staðfest endurrit héraðsdóms, nema Hæstiréttur ákveði, að dómsgerðir skuli lagðar fram.

31. gr.

Nú er ástæða til að telja, að formgallar séu á máli, og er rétt að veita aðiljum sérstakan styttn frest frá því, sem í 29. gr. segir, til stuttrar greinargerðar um það efni, þar sem greindar séu málsástæður og rök þeirra um formhlið málsins.

32. gr.

Ágripi samkvæmt 30. gr. skal fylgja samandregin og gagnorð greinargerð hvors eða hvers málsaðilja, er geymi:

1. Kröfugerð hans í málinu, og sé gerð grein fyrir breytingum, er kunna að hafa orðið frá kröfugerð í héraði.
2. Sérstaka tilvísun til þeirra atvika, er eigi hafa áður verið nægilega rakin í málinu og héraðsdómi og aðili hyggst bera fyrir sig.
3. Nákvæma reikningsgerð, ef um hana er að tefla.
4. Upptalningu á sönnunargögnum og einkum þeim, er aflað hefur verið eftir uppsögu héraðsdóms.
5. Málsástæður, er aðili telur eiga að leiða til breytinga á héraðsdómi.

6. Lög þau, sem aðili hyggst vitna til, svo og þau lagarök, er aðili vill bera fyrir sig, með tilvísun til dóma og fræðikenninga.

33. gr.

Nú vill aðili bera fram kröfur og málsástæður umfram það, sem hann bar fram í héraði, og er Hæstarétti rétt að leyfa honum það, enda hafi hann áskilið sér það í stefnu, grundvelli máls sé eigi raskað, afsakanlegt sé, að þær voru eigi hafðar uppi í héraði, og það ylli aðilja réttarspjöllum, ef eigi væri tekið tillit til þeirra.

34. gr.

Rétt er Hæstarétti, ef sérstaklega stendur á, að leyfa vitnaleiðslur þar fyrir dómi svo og yfirheyrslu aðilja og matsmanna.

35. gr.

Er Hæstarétti hefur borizt ágrip máls samkvæmt 30. gr. og greinargerðir aðilja samkvæmt 31. og 32. gr. ákveður forseti, hvenær mál skuli flytja, og tilkynnir hæstaréttarritari það aðiljum eða umboðsmönnum þeirra með hæfilegum fyrirvara.

Málflutningur fyrir Hæstarétti skal vera munnlegur. Hæstarétti er þó rétt að ákveða skriflegan málflutning.

36. gr.

Flytja skal mál um formhlið máls, áður en efnishlið þess er tekin til meðferðar, nema Hæstiréttur ákveði, að málflutningur um formsatriði og efnis fari fram samtímis.

37. gr.

Málsmeðferð hefur á því, að stefna er lesin upp. Síðan heldur áfrýjandi eða umboðsmaður hans frumræðu sína og les í samhengi upp úr ágripum það, sem máli skiptir. Því næst talar stefndi eða gagnáfrýjandi, eða umboðsmenn þeirra, og les á sama hátt úr ágripum. Eigi skal aðili oftara tala en tvisvar. Er aðili flytur eigi mál sjálfur, er Hæstarétti rétt að leyfa honum að koma fram stuttum athugasemdum, eftir að umboðsmaður hans hefur lokið málflutningi.

Hæstiréttur getur ákveðið, að stefndi eða gagnáfrýjandi eða umboðsmenn þeirra hefji málflutning, enda sé aðiljum með hæfilegum fyrirvara gert viðvart um þá skipan.

38. gr.

Forseti stýrir þinghaldi, og er honum rétt að heimta það, að málflytjandi haldi sér við efnið, og að hefta það, að ræður verði langar úr hófi fram.

IV. KAFLI

39. gr.

Dóma og úrskurði skal kveða upp svo fljótt sem unnt er, þegar málflutningi er lokið.

40. gr.

Áður en dómur eða úrskurður er upp kveðinn í máli, skulu dómendur ræða með sér fyrir luktum dyrum ástæður og niðurstöðu dóms eða úrskurðar, nema útivistardómur sé, og fer þá atkvæðagreiðsla fram. Atkvæði semur sá dómenda, sem forseti kveður til þess hverju sinni. Nú greinast dómendur í meiri og minni hluta, og ákveður meiri hlutinn þá þann dómara, er frumvarp að dómi semur, en minni hlutinn semur þá sératkvæði. Síðan gengur dómurinn í heild eða þeir, er sammála verða, ef ágreiningur verður, frá dómi eða úrskurði.

Forseti stýrir ráðagerðum, ber fram spurningar og telur atkvæði. Afl atkvæða ræður úrslitum.

41. gr.

Sá dómari, sem greitt hefur atkvæði með heimvísun máls, ómerkingu eða frávísun, en orðið í minni hluta, skal atkvæði greiða um efni máls, eftir því, sem við á, og gildir það jafnt, hvort sem mál er flutt munnlega eða skriflega.

Öll atkvæði skal rita á sams konar arkir, er dómurinn leggur til, og skulu þær geymdar og innbundnar að lokum með sama hætti sem tíðkazi hefur.

42. gr.

Í dómi skal greina:

1. Nöfn aðilja, heimili og stöðu, ef unnt er.
2. Greinargerð um kröfur aðilja í einkamálum. Að því leyti sem greinargerð um málsatvik í hinni áfrýjuðu dómsathöfn þykir ábótavant, skal úr því bætt í forsendum hæstaréttardóms. Ef og að því leyti, sem niðurstöðu áfrýjaðrar dómsathafnar er breytt í Hæstarétti, skal hann rökstyðja breytinguna. Nú fellst Hæstiréttur á niðurstöðu áfrýjaðrar dómsathafnar, en eigi á forsendur hennar, og greinir hann þá rök sín í forsendum.

43. gr.

Niðurlag dóms eða úrskurðar skal lesa upp í dómi í heyranda hljóði. Að því loknu skal þess getið, ef ágreiningur hefur verið um niðurstöðu, og lesa þá upp á sama hátt niðurlag ágreiningsatkvæðis.

Alla dóma Hæstaréttar og úrskurði og öll ágreiningsatkvæði skal orðrétt birta í dómasafni hans, enda fylgi hverju bindi af því rækileg efnisskrá. Sá af dómendum, sem dómurinn felur það, annast útgáfu dómasafns ásamt efnisskrá fyrir þá þóknun, sem dómurinn ákveður.

44. gr.

Dómar og úrskurðir skulu byggðir á því, sem fram hefur komið í máli og sannað er eða viðurkennt.

45. gr.

Aðfararfrest skal engan setja í hæstaréttardóma, nema maður sé dæmdur til að vinna verk eða þola athöfn eða ástand. Skal þá ákveða hæfilegan frest í dómi.

Dómsgerðir Hæstaréttar skal gefa út í nafni dómsins og með innsigli hans og nafni forseta.

Hæstaréttarritari undirritar dómsendurrit og önnur endurrit úr bókum eða skjölum dómsins.

V. KAFLI

46. gr.

Meginreglum laga um meðferð mála í héraði skal beita í Hæstarétti, eftir því sem við á, enda sé eigi á annan veg mælt í lögum.

VI. KAFLI

47. gr.

Rétt er Hæstarétti að leyfa samkvæmt umsókn aðilja, að mál, sem dæmt hefur verið í Hæstarétti, sé tekið þar til meðferðar og dómsuppsögu af nýju, þá er sterkar líkur eru að því leiddar, að atvik málsins hafi eigi verið réttilega í ljós leidd í Hæstarétti, er málið var þar til meðferðar hið fyrra skipti, án þess að aðilja sé um að kenna, og að hin nýju gögn muni leiða til breyttrar niðurstöðu í mikilvægum atriðum og svo að öll atvik annars liggi til þess, að slíkt leyfi sé veitt, þ. á m. að stórfelldir hagsmunir aðilja séu í húfi.

Áður en leyfi samkvæmt 1. mgr. er veitt, skal veita gagnaðilja færi á að láta uppi álit sitt.

Hæstarétti er rétt, meðan slíkt mál er þar til meðferðar, að fella niður verkanir dóms þess, sem um er að tefla, að nokkru leyti eða öllu, þó þannig, að trygging sé sett, ef þurfa þykir.

Eigi fær aðili afsalað sér réttarleið þeirri, er getur í grein þessari.

VII. KAFLI

48. gr.

Nú er landsyfirrétti eða einstökum yfirdómara falið í lögum, sem enn eru í gildi, að framkvæma einhverja ráðstöfun, og kemur Hæstiréttur eða hæstaréttardómari í staðinn.

49. gr.

Lög þessi koma til framkvæmda 1. júlí 1962 og taka til mála, sem stefnt er til Hæstaréttar eftir þann tíma.

Lög nr. 112/1935 falla úr gildi samkvæmt því, sem nú var sagt.

Frá gildistöku laga þessara falla og úr gildi 197. og 198. gr. laga nr. 85/1936.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Dómarar Hæstaréttar og Theódór B. Líndal prófessor hafa samið frumvarp þetta samkvæmt tilmælum Bjarna Benediktssonar forsætisráðherra.

Við samningu frumvarpsins hefur verið höfð hliðsjón af fenginni reynslu við meðferð mála fyrir Hæstarétti og erlendri löggjöf. Rétt er að geta þess, að í frumvarpi þessu er við það miðað, að frumvarp það til laga um meðferð einkamála í héraði, sem fyrir Alþingi liggur, verði að lögum eigi síðar en þetta frumvarp.

Um I. kafla.

Nýmæli er það í 2. mgr. 1. gr., að Hæstarétt megi setja utan Reykjavíkur, ef sérstaklega stendur á.

Í 2. mgr. 2. gr. er það nýmæli, að varaforseti skuli kjörinn til sama tíma sem forseti Hæstaréttar. Er það í samræmi við venju, sem skapast hefur.

4. gr. frumvarpsins svarar til 5. gr. laga nr. 112/1935. Sú breyting er gerð, að sú regla, sem nú skal beita um skipun varadómara, þegar dómari vikur sæti, er látin taka einnig til þess, er dómari forfallast, fær leyfi frá störfum um stundarsakir eða sæti hans verður autt af öðrum ástæðum.

5. gr. frumvarpsins svarar til 6. gr. laga nr. 112/1935. Samkvæmt frumvarpsgreininni er það óhjákvæmilegt embættisskilyrði hæstaréttardómara, að hann hafi lokið lagaprófi með 1. einkunn. Bætt er inn í greinina ákvæði um, að dómengur sé sá, er auk annarra skilyrða hefur verið 5 ár fulltrúi saksóknara ríkisins eða fulltrúi héraðsdómara í kaupstöðum landsins og starfað sjálfstætt að dómsmálum.

6. gr. frumvarpsins er í samræmi við ákvæði frumvarps til laga um meðferð einkamála í héraði, er áður getur, og nógildandi lög.

Eigi þykir ástæða til að skýra frekar ákvæði þessa kafla frumvarpsins, sem að öðru leyti er í samræmi við gildandi lög.

Um II. kafla.

Ákvæði um málsskot til Hæstaréttar eru í þessum kafla frumvarpsins, lögum um meðferð opinberra mála og, að því er kæru í einkamálum varðar, í frumvarpi til laga um meðferð einkamála í héraði og ýmsum sérlögum.

Áfrýjunarfjárhæð kröfu einkaréttareðlis er samkvæmt 2. mgr. 13. gr. frumvarpsins hækkuð í kr. 5000.00, en samkvæmt 16. gr. má Hæstiréttur leyfa áfrýjun mála um lægri fjárhæð, ef sérstaklega stendur á. Ákvæði laga nr. 112/1935 um áfrýjunarfjárhæð tekur til skattamála, en samkvæmt frumvarpinu má áfrýja slíku málum án tillits til fjárhæðar dómkröfu. Samkvæmt 15. gr. frumvarpsins metur

Hæstiréttur, hvort verðmæti hagsmuna í þar greindum tilvikum nemi áfrýjunarfjárhæð. Rétt er að geta þess, að samkvæmt ákvæðum frumvarpsins eru áfrýjunarheimildir miklu rýmri en í öðrum löndum. Í Danmörk nemur áfrýjunarfjárhæð t. d. 3000 dönskum krónum.

Ákvæði 3. mgr. 13. gr. er nýmæli. Eigi verður dæmt um málskostnað, nema málsefni sé kannað.

Ákvæði 2. mgr. 19. gr. er nýmæli.

20. gr. frumvarpsins kemur í stað 197. gr. laga nr. 85/1936. Hinn almenni áfrýjunarfrestur er áfram 3 mánuðir, en dómsmálaráðherra er veitt heimild til að leyfa áfrýjun næstu 4 mánuði í stað 6 mánaða eftir gildandi lögum. Þá er dómsmálaráðherra veitt heimild til að leyfa áfrýjun allt að 2 ár frá lokum dómsathafnar, svo sem verið hefur, en með því nýja skilyrði, að Hæstiréttur mæli með því. Eru þessi ákvæði við það miðuð að sporna við óhæfilegum drætti á áfrýjun mála. Það nýmæli er í greininni, að aðilja er heimilt án sérstaks leyfis að gagnáfrýja máli á næstu þremur vikum frá aðaláfrýjun, þótt áfrýjunarfrestur sé liðinn.

Ákvæði 21. gr. frumvarpsins eru í samræmi við 198. gr. laga nr. 85/1936 og frumvarp til laga um meðferð einkamála í héraði.

22. gr. frumvarpsins kemur í staðinn fyrir 21. gr. laga nr. 112/1935, og er þar kveðið á um áfrýjunarstefnu og útgáfu hennar. Eru ákvæðin skýrari en í gildandi lögum. Nánar er tiltekið, hvenær stefna verði síðast gefin út, ákvæði sett til að sporna við of löngum þingfestingarfresti og nánar kveðið á um þingfestingardag.

Í 23. gr. segir um stefnufrest.

24. gr. frumvarpsins kemur í stað 27. gr. laga nr. 112/1935, en ákvæði frumvarpsgreinarinnar eru einnig látin taka til þess, er mál fellur niður vegna úti-vistar aðilja eða aðili fellir mál sitt niður. Í 54. gr. laga nr. 112/1935 ræðir um úti-vist aðilja, en í þeim lögum brestur skýr ákvæði um afleiðingar úti-vistar og svo um afleiðing þess, er mál er fellt niður eða fellur niður. Skýrt er tekið fram, að heimild til enduráfrýjunar verði ekki notuð nema einu sinni. Misnotkun í sambandi við heimild greinarinnar til enduráfrýjunar máls mundi varða réttarfarslegum viðurlögum.

26. gr. frumvarpsins svarar til 33. gr. laga nr. 112/1935.

Um III. kafla.

Í 27. gr. frumvarpsins er skýrar en í gildandi lögum kveðið á um komu áfrýjanda fyrir Hæstarétt og í 28. gr. um mót áfrýjanda og stefnda fyrir Hæstarétti. Sérstaklega má benda á nýmæli 2. mgr. 28. gr. um heimild Hæstaréttar til að leyfa stefnda, er eigi hefur sótt fyrri dómþing, að koma fyrir dóm og taka til varnar í máli, þegar sérstaklega stendur á. Ákvæði 29. gr. og 30. gr. frumvarpsins geyma nýmæli, er miða að því að tryggja greiða og örugga meðferð mála fyrir Hæstarétti. Fresti þá, sem veita má samkvæmt 29. gr., má samkvæmt 31. gr. stytta, ef um formhlið máls einungis er að tefla.

Í 32. gr. er eitt höfuðnýmæli frumvarpsins. Eins og meðferð mála fyrir Hæstarétti er nú háttað, vill það við brenna, að enn skorti á öflun gagna, þá er mál er tekið til munnlegs flutnings. Er þá ýmist, að máli er frestað, án þess að málflutningur sé hafinn, því er frestað, áður en málflutningi lýkur eða að honum loknum eða frests er synjað og mál dæmt án frekari gagna. Leiðir af þessu röskun á störfum Hæstaréttar og réttarspjöll málsaðilja. Samkvæmt erlendum lögum, t. d. á Norðurlöndum, er þess krafizt, að gerð sé í stefnu grein fyrir málsefni allt að því eins rækilega og mælt er fyrir um í 32. gr. frumvarpsins. Varhugavert þótti að leggja á málflytjendur hér svo ríka skyldu til útlistunar máls í áfrýjunarstefnu. Hins vegar ber brýna nauðsyn til, að þeir leiði í ljós með greinargerð, sem geymi þau atriði, er í 32. gr. segir, að málið sé hæft til flutnings fyrir Hæstarétti, þá er þeir senda dómnum ágrip málsins. Þessi meðferð virðist mega verða til hagsbóta öllum þeim, er að dómsmálum starfa. Málflutningsmaður, sem frestar könnun máls, þar

til fáir dagar eru til flutnings þess, kemst þrúfaldlega að raun um, að hann vatnar mikilvæg gögn, er eigi verður aflað á þeim tíma, sem enn er til umráða. Greinargerð samkvæmt 32. gr. verður eigi samín, nema eftir ýtarlega könnun málgagna, og stuðlar samning hennar því að rækilegri reifun máls og greiðri meðferð þess. Ætlazt er til, að greinargerð verði „samandregin og gagnorð“ og öruggur grundvöllur munnlegs málflytningu, en komi eigi að öðru leyti í hans stað. Ákvæðum greinarinnar er ætlað að sporna við því, að óþarfir frestir séu veittir, að mál séu tvíflutt í Hæstarétti, að þar verði óhæfileg soun á starfstíma og að málsaðiljum verði réttarspjöll, eins og áður er að vikið.

33. gr. frumvarpsins kemur í stað 36. gr. laga nr. 112/1935.

Í 59. gr. frumvarps til laga um meðferð einkamála í héraði er kveðið á um, að hve miklu leyti sækjandi geti eftir þingfestingu máls aukið kröfur sínar með framhaldsstefnu. Samkvæmt 36. gr. laga nr. 112/1935 er dómismálaráðherra rétt að veita leyfi til að bera fram nýjar kröfur, málsástæður, gögn og varnir með sama hætti og áður gildi um yfirdómsmál. Það leiðir af líkum, að takmarka verður rétt aðilja til að bera fram nýjar kröfur og málsástæður í máli, eftir að það hefur verið höfðað í héraði, sbr. áðurnefnda 59. gr., og þá eigi síður, er mál hefur verið dæmt í héraði, og því er skotið til Hæstaréttar. Mundi ótakmörkuð heimild í þessu efni leiða til öngþveitis í meðferð mála. Hins vegar getur staðið þannig á, að það sé hreint réttlætismál að veita aðilja færi á því að auka kröfur sínar og flytja fram nýjar málsástæður, enda sé eigi um það að tefla, að hann fari út fyrir grundvöll málsóknar sinnar og stofni þannig í reynd til nýs máls í miðjum klíðum. Sem dæmi um réttmæti aukinna krafna má nefna það, að leyft hefur verið að bera fram kröfu um hækkaða vexti samkvæmt lögum, er tekið hafa gildi eftir málshöfðun.

Könnun og mat á málsatvikum og málgögnum er nauðsynleg til þess að kveða á um það, hvort leyfi skuli veitt, og er hér um einn þátt málsmeðferðar að tefla. Hníga öll rök að því, að Hæstiréttur meti, hvort leyfi skuli veitt, og má geta þess, að sú skipan er höfð á Norðurlöndum. Fellt er niður, að leyfis sé þörf til að bera fram ný gögn, og er það í samræmi við framkvæmd.

Ákvæði 34. gr. frumvarpsins er nýmæli í samræmi við 182. gr. laga um meðferð opinberra mála nr. 82/1961.

Ákvæði 35.—38. gr. eru að meginefni í samræmi við gildandi lög og þarfnast ekki skýringa.

Um IV. kafla.

Ákvæði þessa kafla þarfnast ekki skýringa, enda í engu, sem máli skiptir, vikið frá gildandi lögum.

Um V. kafla.

Ákvæði 46. gr. er að vísu í orði nýmæli, en hins vegar er hér einungis um að tefla lögfestingu framkvæmdar, sem höfð hefur verið. Rétt er að benda á 13. gr. frumvarpsins í þessu sambandi.

Um VI. kafla.

Í 30. gr. laga nr. 112/1935 er dómismálaráðherra veitt heimild til að leyfa, að fengnum tillögum Hæstaréttar, að mál, sem þar hefur verið dæmt, verði að nýju tekið til meðferðar, ef það hefur sannast, að mikil líkindi eru til þess, að það hafi verið svo rangt flutt, að niðurstaðan myndi hafa orðið önnur í verulegum atriðum, ef svo hefði eigi verið, enda megí aðili eigi sjálfum sér um kenna. Í XXIII. kafla laga nr. 82/1961 eru settar rækilegar reglur um endurupptöku opinberra mála. Í XXI. kafla frumvarps um meðferð einkamála í héraði eru reglur um endurupptöku mála í héraði, sem þar hafa verið dæmd. Í VI. kafla frumvarpsins eru reglur um endurupptöku einkamála, sem dæmd hafa verið í Hæstarétti. Aðalbreytingin frá gildandi lögum, að því er einkamál varðar, er sú, að Hæstarétti er falið að taka ákvörðun um endurupptökuna. Þessi skipan er í beztu samræmi við stöðu dómssvaldsins í

Þjóðfélaginu og hefur verið gerð, að því er tekur til opinberra mála. Þá er og sama skipan ráðgerð í 193. gr. frumvarps til laga um meðferð einkamála í héraði. Loks má vísa til athugasemda við 33. gr. frumvarps þessa.

Theódór B. Lindal prófessor tekur þetta fram, varðandi 32. gr. frumvarpsins:

Ég er að vísu samþykkur markmiði greinarinnar, en ég óttast, að fyrirmæli hennar leiði til þess, að málflutningur verði skriflegur um of og að hinn munnlegi málflutningur missi því marks að verulegu leyti. Það kemur að vísu skýrt fram í greinargerðinni, að hér er aðeins um undirbúning munnlegs málflutnings að ræða. Engu að síður tel ég hættu á, að hlutfallið á milli munnlegs og skriflegs málflutnings raskist til hins verra og hætta sé á tvíflutningi.

Hæstiréttur hefur í framkvæmd lítilega farið inn á þá leið, sem greinin fjallar um. T. d. hefur þess verið krafizt, að kröfur væru skriflegar, stundum að skrifleg reikningsgerð sé lögð fram og e. t. v. fleira. Þá hefur þess og verið krafizt, að fram kæmi skrá um vitni og gögn. Ég tel það til bóta, að í frumvarpinu er áfram haldið í þessa átt. Það er og einnig til bóta, að skrár þær og skýrslur, sem um ræðir, komi fram fyrr en verið hefur. Mér hafa því ekki þótt efni til ágreinings um annað í greininni en 6. lið. Ég vil fella hann niður, af ástæðum þeim, er að framan eru greindar.